

GRANICZNY (99) ai

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie).

sg m N graniczny (7). ◇ G grániczného (6); -ého (2), -(e)go (4). ◇ A graniczny (2), graniczn(e)go (1). ◇ L graniczn(e)m (I) ComCrac, granicznym (1) BielKron. ◇ f N graniczn(a) (4). ◇ G graniczněj (3); -ěj (1), -(e)j (2). ◇ D graniczn(e)j (1). ◇ A graniczną (2). ◇ I graniczną (2). ◇ n N graniczné (3); -é (1), -(e) (2). ◇ G grániczného (6); -ého (4), -(e)go (2). ◇ A graniczné (2); -é (1), -(e) (1). ◇ L granicznym (1). ◇ pl N m pers graniczni (2). subst graniczné (11); -é (9), -(e) (2). ◇ G granicznych (17). ◇ A m pers graniczn(e) (2). subst graniczné (18); -é (9), -e (1), -(e)(8); -é : -e SarnStat (8 : 1). ◇ I m granicznými (2); -ými (1), -(e)mi (1). n graniczn(e)mi (1). ◇ L granicznych (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

1. Stanowiący granice, granicą biegnący; rozdzielający coś; terminalis Mącz, Cn (33) : Terminalis, Grániczny [!]/ konieczny, Mącz 450b.

Wyrażenia: »graniczny kamień« = *terminalis lapis Mącz; finalis lapis Cn (1)*: Terminalis lapis, Graniczny kámień/ to yeft kopiec. Mącz 450b.

»kopiec graniczny« (2): Kopce grániczné. SarnStat 1309, 472.

»miedza graniczna« (1): iż té znáki ftáré fą y prawdziwé grániczné między dobrámi temi/ ábo ftárą ściáną/ ábo miedzą grániczną y kopce ftáré/ wedle których znáków pośsefsią fwoię y używánie wywiédź ma SarnStat 1176.

»miejsce graniczne« (3): A gdzieby która przywiléy miałá/ álbo iákie lifty/ álbo zapify ná gránice/ álbo ná pewné mieyfca grániczné/ to iest vroćilká pewné/ tá ftroná będzie miałá początek do powodu probowác/ y podeprzec té gránice SarnStat 473, 1176 [2 r.].

»rzeka graniczna« (2): tedy oná rzeká ma być gránicą/ kthorey máią obiedwie wsi używác iáko rzeki gránicznej UstPraw Iv; SarnStat 945 marg.

»słup graniczny« (1): gdzie theż tám w pośrzedku Ofsy rzeki poftáwił fłnp żelázny aż do morzá ktore zowiemy Báltenm grániczny BielKron 345.

»ściana graniczna« = *decumanus limes Mącz (2)*: Mącz 194a; iż té znáki ftáré fą y prawdziwé grániczné między dobrámi temi/ ábo ftárą ściáną/ ábo między grániczną SarnStat 472.

»znak (a. znamię) (jest) graniczny(-e)« (22): Gdyby kto kopce rozfypał albo iákie infze znáki grániczne pokáził/ táki temu ktoby go pozwał przepada od kázdego kopcá álbo znáku narożnego trzy grzywny UstPraw Iv; Gdy kto vkaże lifť Commifárki przes nas potwierdzony/ ktoryby znaczył známioná grániczne álbo lifť zá pieczęcią Podkomorzego álbo Panow fádowych UstPraw I2v, Iv; á od inych kopców rozrzuconych y znáków którychkolwiek gránicznych [*signis quibuscunque metalibus JanStat 422*] fkázonych y popfówanych/ po dwánaście grofzy ma zápłacić. SarnStat 471, 458, 462, 469, 472 [4 r.], 473 [2 r.] (19).

2. Dotyczący wytyczania, ustanawiania granic (24) :

Wyrażenia: »akt graniczny« (1): Akty grániczné/ták Podkomorzkié/ iáko y Comifárkié [...] iść máią obyczáiem zwykłym SarnStat 6.

»prawo graniczne« (5): Zygmunt Krol w iednoftáyność práwo grániczne przywodzi SarnStat 460, 5, 227, 455, 456.

»proces graniczny« [szyk 5 : 1] (6) : Trzecia część proceŝu gránicznégó po łkończeniu sypánia gránic *SarnStat* 456, 460, 464, 468, 472, 1308.

»rozdzielenie (a. rozdział) graniczne(-y)« = *limitatio Calep; distinctio limitum JanStat* (3): Limitatio – Rozdział granicni, przegroda. *Calep* 605a; TO téz obiecuiemy: iż wŝyŝtkim profzającym od nas gránic álbo rozdzíelenia gránicznégó [...] damy dwu Przełożonych/ álbo Vrzędników/ y Podkomorzego *SarnStat* 839 [*idem*] 910.

»sąd graniczny« (1): Aielliby téz kto proŝtego rządu abo łtanu człowiek na łprawie a łdziej granicznym, abo ynnem przeciwko Commiffarzo^m fie rzuciel łłowy a niewzczciel, taki ma bycz wiezą abo łiedzeniem do polroka karąn *ComCrac* 17v.

Zestawienia: praw. »list graniczny« [szyk 3 : 1] (4): áby ná káždégó woléy z poddáných náłzych byłó/ proŝić y otrzymác od nas potwiárdzenia ná listy grániczne [*super literis limitum JanStat* 411] wydáné od piáci Kommiŝarzew przez nas wedle Státutu náznáczonych *SarnStat* 844; Grániczne listy niech będzie wolno do ksiąg Káncelláriiéy w wodzić. *SarnStat* 845, 842, 844.

praw. »roki graniczne« (2): iż od tych czálów Podkomorzowie wŝyŝtkich ziem/ wŝyŝtkiégo królestwá/ Roków gránicznych [*terminos graniciales JanStat* 421] łami przez się zá łwym chceníem przeciwko porządku práwá/ nie máią przekłádác *SarnStat* 463 [*idem*] 936.

a. *Wytyczający granice, zajmujący się ustanawianiem granic* (2) :

Wyrażenie: »komisarz graniczny« (2): O szędziach Comiŝarzach granicznych abo na Wikupno ymienia danych *ComCrac* 17v, 13.

3. *Dotyczący pogranicza; znajdujący się na granicy lub blisko granicy; limitaneus Cn* (29) : Słodzyeyłtwo granyczne. abi bilo zahamowane. *LibLeg* 11/181v; y czy [...] nalyezyon bendzye mog bicz obiczay yako łzye thi rzeczi zahamvya a łprawyedlywołcz granyczna półthanowyona bedzye. *LibLeg* 11/182, 11/164v; Tego téz czálú/ Solimmánus/ Nowi Cefarz Turecki/ Byáłogrod wzięł Grániczny/ w Węgrzech *BielKron* 197v; Cefarz rołkazał niektorym/ áby woiowáli kráginy grániczne Sálkiego kfiążęciá *BielKron* 228v; A w Portugállkiey ziemi ci nawyŝłfy pánowie łá/ Ludowikus bráth krolewłki Comoŝtábilis/ przełożony nád krolestwy gránicznemi *BielKron* 279v, 290, 290v, 292; A rycerz łprawiedliwy/ miał niektorą ziemię grániczną á przyłączoną [ź]iemi onego łákomego *HistRzym* 73v; *RejZwierc* 188.

W charakterystycznych połączeniach: graniczna(-j, -e) kraina, krolestwo, ludzie, miasto (2), pan, sprawiedliwość, ziemia (2), złodziejstwo.

Wyrażenia: »obrona graniczna« (3): Poyrzymyłzná obronę grániczną iáka ielł. *LeszczRzecz* A4; *PaprUp* I3v; *SarnStat* 101.

»sjem (a. sejm) graniczny« (3): *MetrKor* 40/824; y raczil bil ie⁸⁰ Kro. rn. the rzecz na Syem granyczny odłozicz. *LibLeg* 11/182v, 11/181v.

»starosta graniczny« (1): Alye y therałz gdi pan Voyewoda smowy czálz seymowy Stharóŝthamy granycznemi ye⁸⁰ Kro. m. bedzye raczil pani łzwe kthemv czálłv pólłacz. *LibLeg* 11/182.

»starostwo graniczne« (1): Item ktho Bądzye mocz szobyé lysth za swoya skodą v łtarosth wyprawycz granycznych *MetrKor* 34/135.

»zamek graniczny« [szyk 5 : 1] (6): [Krzyżacy] wzięli y oprawili dwa zamki grániczne pod Litwą *BielKron* 369, 362v, 408, 417, 418; Ano bierze Zamki grániczne cum magna ignominia Regni *ActReg* 8.

»żołnierz graniczny« (1): Limitanei milites – Żołnierze graniczni. *Calep* 604b.

Zestawienie: »cło graniczne« (3): Krol Władziław pozáltawiawfzy w Polfcze zamki y cła grániczne ná potrzebę Węgierską/ wypráwił fie przeciw Turkom látá 1443. *BielKron* 389; IZ Cła nowého grániczného [quia *Teloneum novuum, in limitibus Regni JanStat* 69] płácić nam winni nie będą od tego czáfu łtan Rycérzki y Duchowny od wołów *SarnStat* 399, 399.

4. *Sąsiedni, sąsiadujący; finitimus Mącz* (9) : Szwekow walki thylko v gránicznych narodow łynęły *BielKron* 293, 349; *Mącz* 127d; Okazał im w Fránciey Książę z Andegáwy/ Henryká ktorego łá sławne w męłtwie łpráwy. Piałty/ grániczne pány/ wśzytki opuścili/ A Połły do Fránciey s chęciá wypráwili. *StryjWjaz* A3v; A co łię tycze o Rufńnice, te im łá zapowiedziane od pana ich wpufczach tak pańskich, iak y Gránicznych *Actu ut łupra. ZapKościer* 1580/11.

graniczny czemu (1): A Potym woły/ ktore pędzą z Mázowíz y ziemi Polńkich Mázowízu gránicznych/ przez Wártę y Kozminek máią bydz pędzoné przez Káliź *SarnStat* 982.

W charakterystycznych połączeniach: graniczny(-a) narod, pan (2), *puszcza, ziemia*.

Wyrażenie: »graniczny nieprzyjaciel« (2): łąd pilnie á łpráwiedliwie czynił/ gránicznego nieprzyjacielá mocnie odpiráł. *LeszczRzecz* A3; *BielKron* 102.

W funkcji rzeczownika (1): Wnet wzgárda od granicznych y od łwoich będzie/ Ziemiá Pomorska s Prufką wnet od nas odeydzie. *MycPrz* I Bv.

5. *n-loc (nazwa rzeki)* »Graniczna« (4) : yako Slychathny abraham [...] przyszethł szamososzth doymyenia niego [...] do Rzeczy Rzeczoney Granyczna *ZapWar* 1508 nr 2054, 1508 nr 2045, 2055, 2056.

Synonim: 4. *sąsiedni*.

Cf **GRANICKI**